

Przedsiębiorstwa państwowe stanowią ważną część wielu gospodarek rynkowych na całym świecie. W analizie autorstwa Katarzyny Szarzec, Piotra Matuszaka (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) i Akosa Dombiego (Eotvos Lorand University, Węgry) dla 30 krajów europejskich w latach 2007-2016 wskazano, iż przedsiębiorstwa, których państwo jest największym udziałowcem, dominują gospodarki takich krajów jak Rosja, Bośnia i Hercegowina, Łotwa czy Serbia. Także w Polsce państwo ma bezpośrednią kontrolę nad 11 z 20 największych spółek notowanych na warszawskim parkiecie. Należy jednak podkreślić, że udział państwa jako właściciela przedsiębiorstw w Europie nie ogranicza się jedynie do krajów postsocjalistycznych, a pełni ważną rolę także w, np., Norwegii, Grecji, Włoszech, Francji czy Austrii. Wzrost znaczenia przedsiębiorstw kontrolowanych przez państwo w ostatnich latach jest napędzany przez dynamicznie rozwijającą się gospodarkę Chin, która jest zdominowana przez przedsiębiorstwa państwowe.

Państwo utrzymuje swój udział w przedsiębiorstwach pomimo tego, że większość badań naukowych wskazuje na ich gorsze wyniki finansowe w stosunku do podmiotów prywatnych oraz podkreśla pozytywny wpływ prywatyzacji na ich efektywność. Jako powody słabych wyników przedsiębiorstw państwowych wskazuje się często: brak wystraszających bodźców dla menedżerów tych podmiotów, które skłoniłyby ich do proefektywnościowych działań; działanie przy „miękkich ograniczeniach budżetowych”, czyli sytuacji, w której dzięki pomocy z budżetu państwa, takie przedsiębiorstwa nie bankrutują pomimo bardzo niskiej efektywności; obsadzanie stanowisk w przedsiębiorstwach państwowych „zaufanymi kolegami” polityków i wykorzystywanie tych podmiotów do realizacji celów politycznych zamiast ekonomicznych.

Część badaczy specjalizujących się w tym obszarze podkreśla jednak, że przedsiębiorstwa państwowe nie są ani dobre, ani złe dla gospodarki *per se*, a ich wpływ na wzrost gospodarczy zależy w dużej mierze od tego, w jakich warunkach funkcjonują. Ekonomisci powszechnie stosują termin „instytucji” lub „otoczenia instytucjonalnego” do określenia istniejących ograniczeń (takich jak np. prawo, zwyczaje czy nieformalne zasady postępowania), które regulują polityczne, społeczne i ekonomiczne interakcje. Otoczenie instytucjonalne zdaje się być także kluczowe dla efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych i ich roli we wspieraniu (lub spowalnianiu) wzrostu gospodarczego.

Role instytucji w kontekście własności państwowej w przedsiębiorstwach nie była dotychczas szeroko analizowana w literaturze ekonomicznej. Istnieje zaledwie kilka badań uwzględniających czynnik instytucjonalny przy ocenie przedsiębiorstw państwowych, jednak skupiają się one przede wszystkim na poziomie mikroekonomicznym. Jako wyjątek można wskazać pracę wcześniej wspomnianych badaczy, którzy wykorzystali autorskie wskaźniki skali własności państwowej w przedsiębiorstwach i z użyciem metod ekonometrycznych pokazali, że wpływ przedsiębiorstw państwowych na wzrost gospodarczy zależy od otoczenia instytucjonalnego – przy „dobrych” instytucjach przedsiębiorstwa państwowe wspierają wzrost gospodarczy, przy „złych” – spowalniają.

Stanowi to punkt wyjścia dla analizy kanałów oddziaływania przedsiębiorstw państwowych na wzrost gospodarczy. W niniejszym badaniu planuję wskazać, jak otoczenie instytucjonalne kształtuje skalę działalności i wpływ przedsiębiorstw państwowych na wzrost gospodarczy w krajach demokratycznych i autorytarnych. Prowadzone prace mają odpowiedzieć na następujące pytania: 1) Jak systemy polityczne warunkują skalę własności państwowej w przedsiębiorstwach i ich efekt na wzrost gospodarczy? 2) Jak otoczenie instytucjonalne kształtuje skalę własności państwowej w przedsiębiorstwach i ich wpływ na wzrost gospodarczy?

W celu odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wykorzystywane jest nowatorskie podejście łączące metody teorii gier w części teoretycznej oraz modelowania ekonometrycznego w części empirycznej. Część teoretyczna badania ma ukazać, jak decyzje polityków związane z wykorzystaniem przedsiębiorstw państwowych do zawłaszczania rent z ich działalności są ograniczane przez istniejące instytucje i możliwość przegrania wyborów (w demokracji) i przewrotu lub rewolucji (w systemie autorytarnym). Z kolei w części empirycznej hipotezy oparte na wskazaniach z części teoretycznej będą testowane przy użyciu analizy ekonometrycznej.

Uwzględniając istotną rolę przedsiębiorstw państwowych działających w gospodarkach rynkowych na całym świecie, w tym ich rosnące znaczenie w Polsce, badania prowadzone w ramach przygotowywanej rozprawy doktorskiej mogą stanowić znaczący wkład do rozwoju ekonomii, w szczególności w zakresie analizy roli państwa we wspieraniu wzrostu gospodarczego oraz wykorzystania przedsiębiorstw państwowych jako elementu polityki gospodarczej. Analiza oparta na solidnych podstawach teoretycznych i empirycznych może być ważną wskazówką przy kreowaniu polityki właścicielskiej państwa.